

KÅRENE I FANGSTDISTRIKTERNE

Af fhv. landsfoged for Nordgrønland, kontorchef *Ph. Rosendahl*

I

I landsrådet fremhæver Augo Lyngge i 1951, at nu er der i Grønland foretaget vidtgående undersøgelser på så mange felter, men endnu har ingen forsøgt at foretage en erhvervsgeografisk kortlægning af landet, men en sådan er i mange henseender påkrævet - ikke mindst når bestemmelser skal tages om nedlæggelse eller udbygning af bopladser eller udsteder.

Der findes selvfølgelig udmærket materiale til en sådan undersøgelse i Den kgl. grønlandske Handels regnskaber, der viser, hvilken pengeindtægt fangere og fiskere har ved salg af deres produkter i de forskellige handelsdistrikter landet rundt.

Men det er mere bemærkelsesværdigt, at der også findes et særdeles godt materiale, der belyser fangerfamiliernes naturalindtægt. Grønlænderne er, siges der, nemlig det eneste jægerfolk, der har ført lister hundrede år igennem over, hvad der halvmånedlig er fanget ved hver enkelt beboet sted af sø- og landdyr. Sådanne lister synes at være ført i Vestgrønland lige siden 1862. De førtes, for at forstanderskaberne gennem disse kunne have en rettesnor for repartitionens årlige fordeling, der bestod i, at overskudet i forstanderskabets kasse ved årets slutning uddeltes i forhold til, hvad den enkelte havde bidraget til forstanderskabskassen. Siden 1876 findes opgørelserne trykt for Sydgrønlands og siden 1903 for Nordgrønlands vedkommende. I begyndelsen omfattede de kun „sæler“ og „ræve“, men fra 1916 kom efterhånden alle pattedyrarter samt hajer (havkal) med. De var Grønlands „Blå Bog“, thi alle kunne da se den enkelte mands fangst i årets løb, og den enkelte kunne konstatere, om hans fangst var rigtigt opført. Derfor førtes de med stor nøjagtighed af de dertil udpegede fangstlisteførere. De ophørte imidlertid at udkomme i denne form i 1939-40.

Augo Lynges henstilling foranledigede, at man i ministeriet siden 1952 påbegyndte en bearbejdelse af disse fangstlister, således tilrettelagt at man efterhånden kan få en oversigt over, hvad der af hver fangst dyreart halvmånedlig fanges ved hvert beboet sted år for år i hele landet.

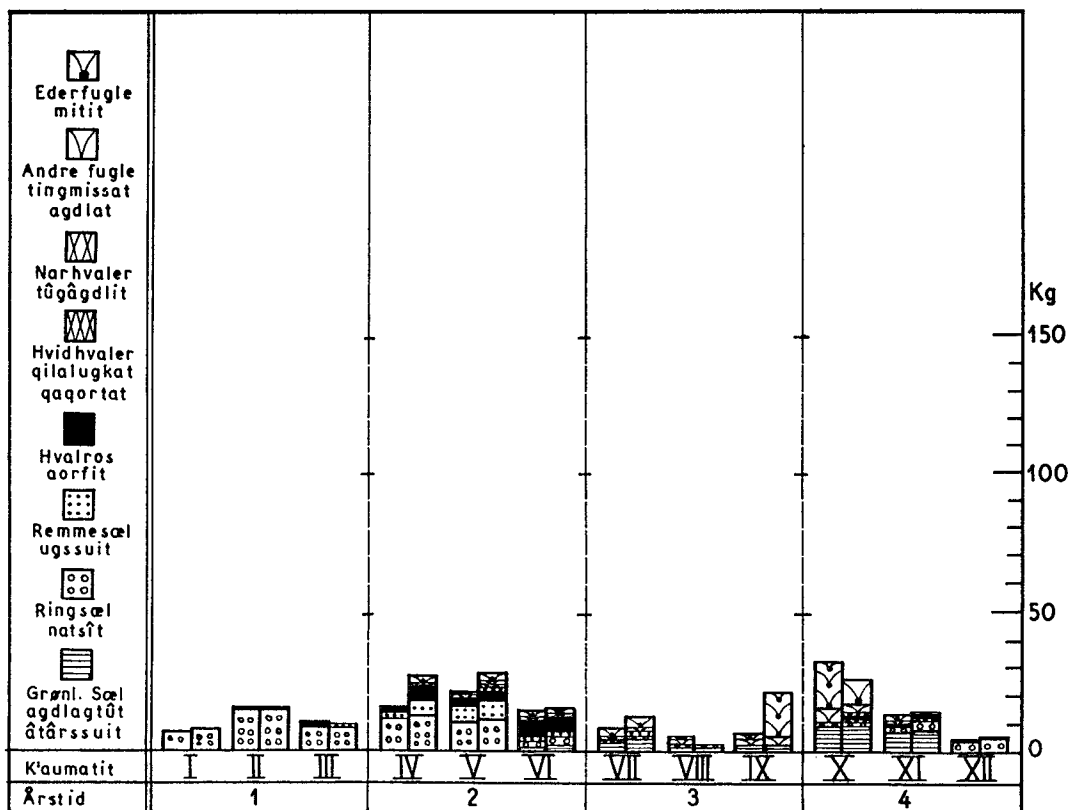

Fig. 1. Kødproduktion fra fangst pr. familie i Upernavik, Upernavik kommune, 1950-51, 51-52, 52-53, 53-54, 54-55, ialt 330 kg p. a. pr. familie à 5 personer = 180 g pr. indbygger pr. dag. Gennemsnitligt: indbyggere 426, sælfangere 55.

Disse erhvervsgeografiske oversigter omfatter den seneste femårsperiode over, hvad der gennemsnitlig har været pr. familie af fangst specificeret efter dyrearter. Men for at skabe en fællesnævner for, hvad de ulige store dyrearter betyder pr. familie, er dyrenes antal omsat i kød, idet der gennem zoologiske værker og i samarbejde med zoologer er fundet frem til, hvad hver dyreart kan ansættes til i kg af kød og spiselige indvolde.

Der er som nævnt af fangstlisteførerne udført et omhyggeligt og pålideligt arbejde i alle disse år, dog er lister ikke ført i visse år efter 1940 ved enkelte af de sydlige steder i Vestgrønland. Listeførelse for Øst- og Nordgrønland har dog først fundet sted i de seneste år og mangler helt for visse af bopladserne dér.

Særlige lister har for een treårig periode været ført også for nedlagte ederfugle, disse er nogenlunde komplette. Men for de øvrige fugle er det hjemkomne materiale særdeles mangelfuldt, da dette består af de såkaldte fangstkalendere, der

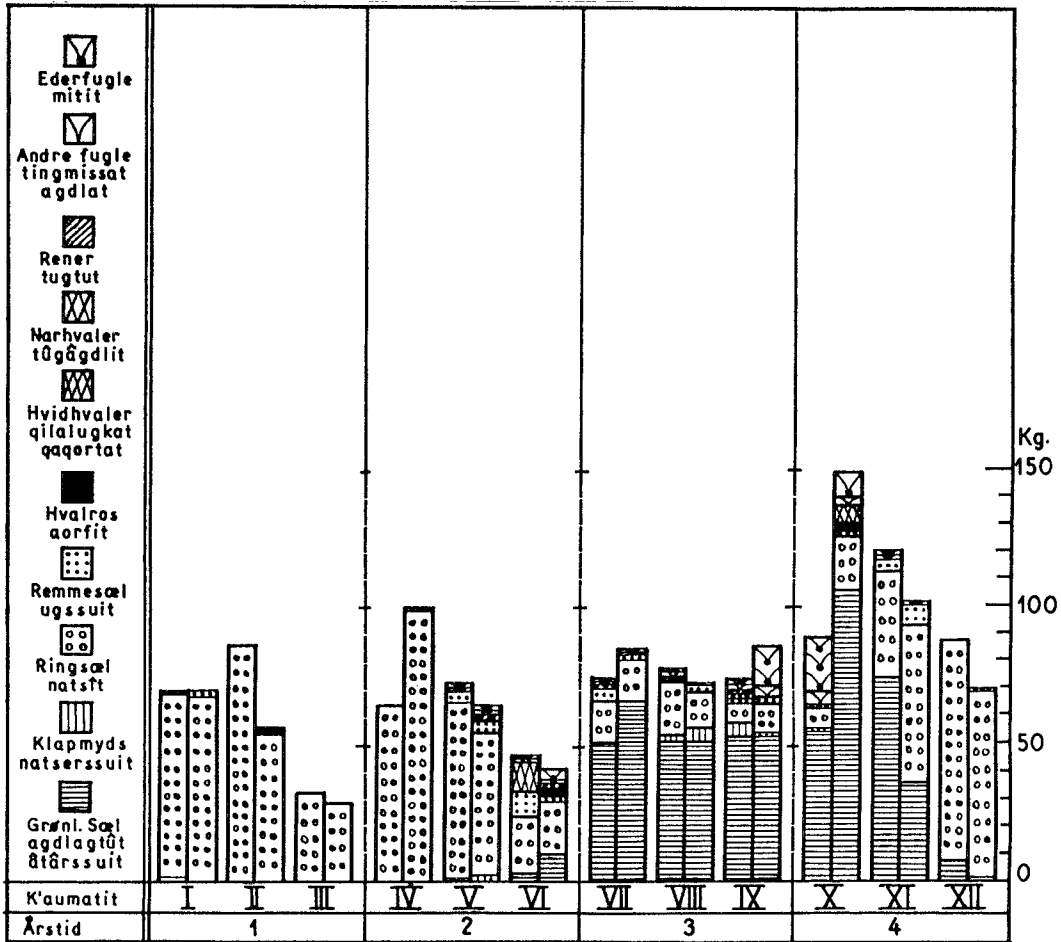

Fig. 2. Kødproduktion fra fangst pr. familie i Angpilagtök, Upernavik kommune, 1950-51, 51-52, 52-53, 53-54, 54-55, ialt 1810 kg p. a. pr. familie à 5 personer = 990 g pr. indbygger pr. dag. Gennemsnitligt: indbyggere 104, sælfangere 36.

ikke udfærdiges af de lønnede og trænedede fangstlisteførere, men er pålagt den enkelte fanger at føre uden vederlag. Tallene for „andre fugle“ bør derfor tages med megen reservation, hvor de er anført. Til gengæld udgør de kun en ringe del af kødproduktionen som helhed.

Særlig vigtigt er det, at der gennem bearbejdelsen kan vises, om der er afsides steder, der hyppigt er udsat for længere trangstidsperioder, hvor foranstaltninger derfor bør træffes for i misfangstår at imødegå eventuelle sulteperioder. For byerne og udstederne og for de steder, hvor der allerede er depoter, kommer befolkningen ikke i nødsituationer, da Handelens beholdninger i forbindelse med eventuel

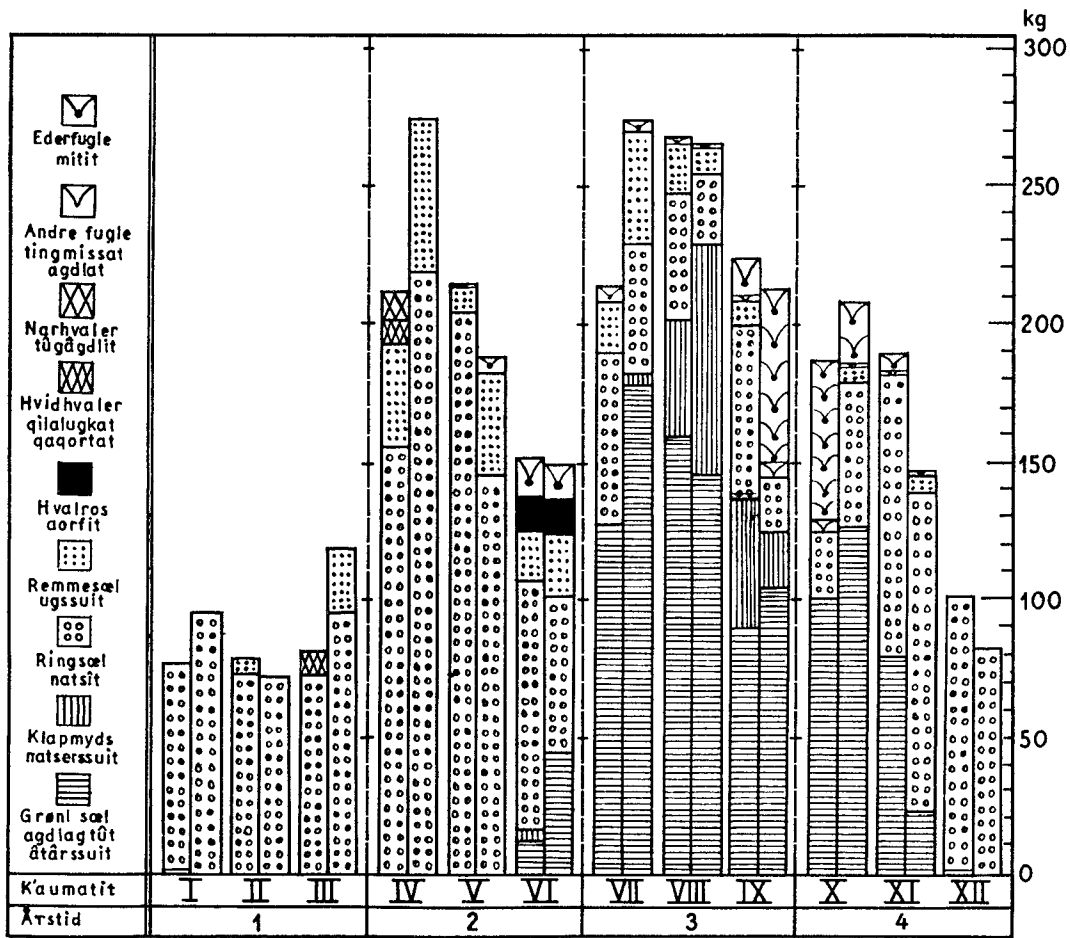

Fig. 3. Kødproduktion fra fangst pr. familie i Ivnarsuit, Upernavik kommune, 1948-49, 51-52, 52-53, 53-54, 54-55, ialt 4100 kg p. a. pr. familie à 5 personer = 2250 g pr. indbygger pr. dag. Gennemsnitligt: indbyggere 24, sælfangere 8.

socialhjælp vil bære over trangtiden. Men afsidesliggende bopladser, hvor tyndisforhold kan hindre mulighed for hjælp, kan blive farligt stillet og bør da nedlægges, hvis de har en særlig ringe fangst pr. familie, medens ellers gode fangststeder må opretholdes og sikres med depot. I de udarbejdede diagrammer for de enkelte steder afslører sådanne steder sig da også meget tydeligt for den lokal-kendte, der er fortrolig med stedernes isforhold.

Fig. 1 viser det karakteristiske forhold i en by (her Upernavik). Man ser den ringe adgang til kød for den enkelte familie (her 180 gr. kød pr. dag pr. individ). Men i en by har familierne adgang til fortjeneste på anden måde end ved fangst

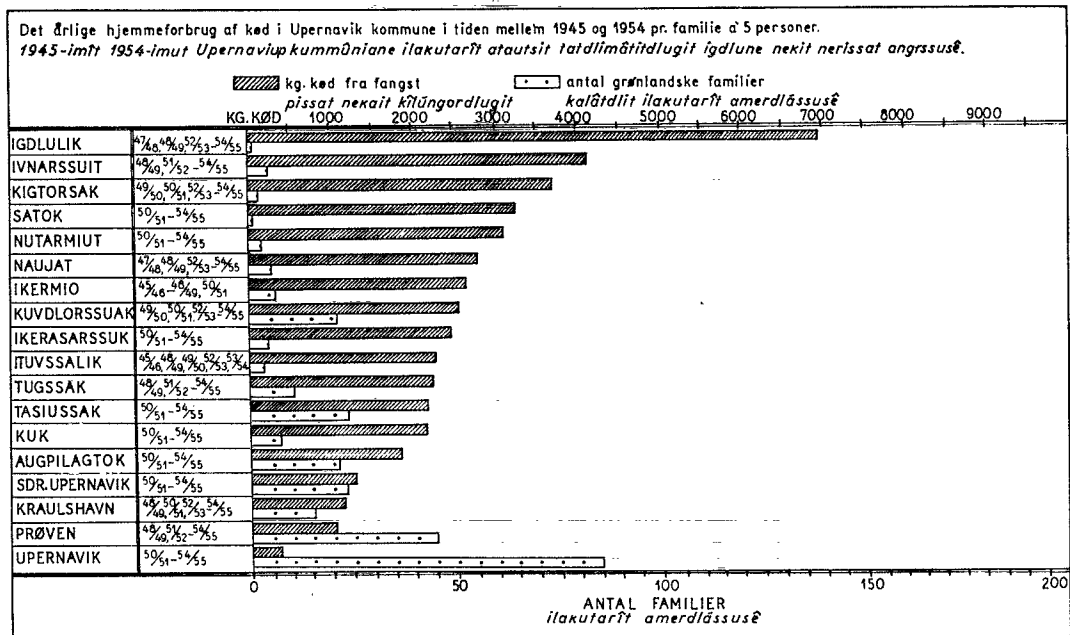

Fig. 4.

og ved salg af produkter til Handelen. Mange er fastansatte og andre er daglejere, og varer kan de købe i butikken for det indtjente.

Fig. 2 viser forholdene ved et *udsted* i et fangstdistrikt (her Augpilaqtok i Upernavik kommune). Ved udsteder er fangsten og naturalforbruget gennemgående noget højere (her 990 gr. pr. individ pr. dag). Til gengæld er der ret ringe adgang til anden pengeindtægt end ved fangst og fiskeri. Butikkens varelager i forbindelse med eventuel socialhjælp er også her garantien mod misfangstperioder.

Fig. 3 viser forholdene ved en *boplads* i et fangstdistrikt (her Ivnarssuit i Upernavik kommune). Dette sted er et af de bedste fangststeder i kommunen og har 2250 gr. kød pr. dag pr. individ. Men her og ved andre bopladser må man stole på sine egne opsamlede forråd, da isforholdene som nævnt kan afskære fra socialhjælp og vareindkøb, hvorfor spørgsmål om depot eller nøddepot bør bringes i overvejelse ved sådanne og lignende steder.

Det vil gå for vidt her at vise diagrammer specificeret i dyrearter og i årets måneder for samtlige 52 steder i de hidtil kortlagte fangstområder: Upernavik og Umanak kommuner og Nord- og Østgrønlands inspektorater. I stedet skal derfor her vises en sammenligning *alene over kødkonsumet* for hvert af disse områders steder.

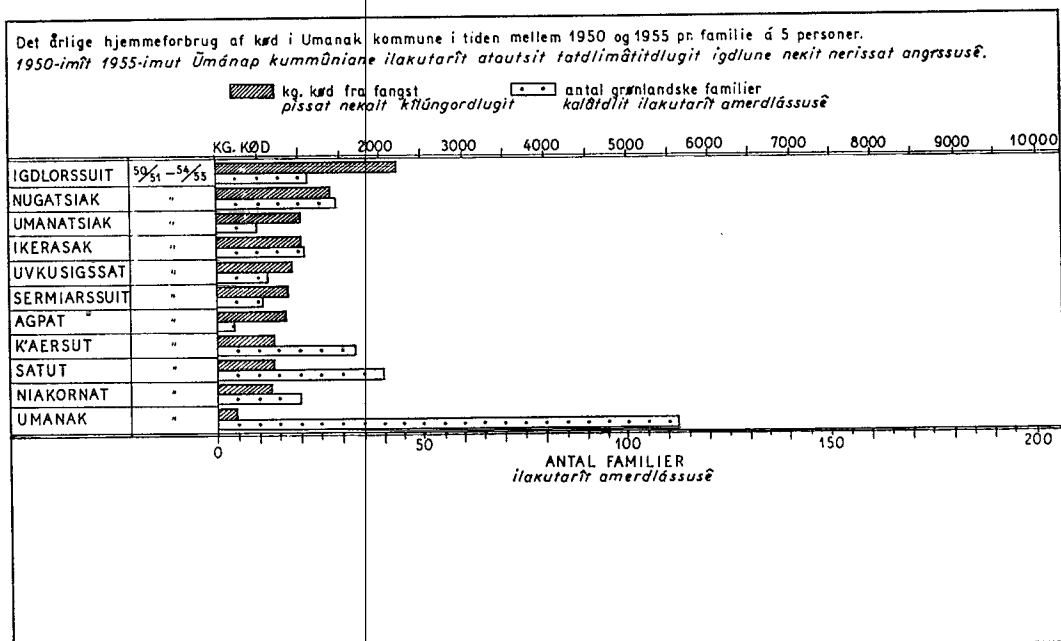

Fig. 5.

Særlig karakteristisk er diagram 4, der viser kødmængden ved de enkelte beboede steder i Upernavik kommune. Det viser meget tydeligt, at des færre familier bor ved et sted, des mere kød (og skind) får de til eget brug (se således bopladserne Igdulik, Iynarssuit, Kigtorssaq, Sâtoq, Nutârmiut og Naujat), medens omvendt en større folkemængde ved et sted giver familierne ringe adgang til kød (se således udstederne Prøven, Kraulshavn, Sdr. Upernavik og Augpilagtoq). Grunden er den naturlige, at hvor der bor mange mennesker, er der også mange fangere ved stedet, og disse forårsager, at sødyrene i stedets omegn overjages og bliver sky og derfor ofte må skydes på så langt skudhold, at dyret synker. Man kan vist regne med, at 50 % af de ramte dyr går tabt på den måde. Heraf kan sluttes, at nedlæggelsen af små bopladser i disse nordlige fangstområder medfører, at de fraflyttende får ringere fangstvilkår, hvis de slår sig ned ved større steder med det formål at drive fangst der.

Tilsvarende ses også af diagram for Umanak (nr. 5), for Nordgrønland (nr. 6), for Scoresbysund (nr. 6) og Angmagssalik (nr. 7).

Sammenligner man disse distrikter indbyrdes med hensyn til kødproduktion, ligger Nordgrønland bedst, derefter kommer Upernavik kommune. Mellem Scoresbysund og Angmagssalik inspektorater er der ikke væsentlig forskel (når man ved besøg får et andet indtryk, skyldes det nok, at de steder, man som regel kun ser,

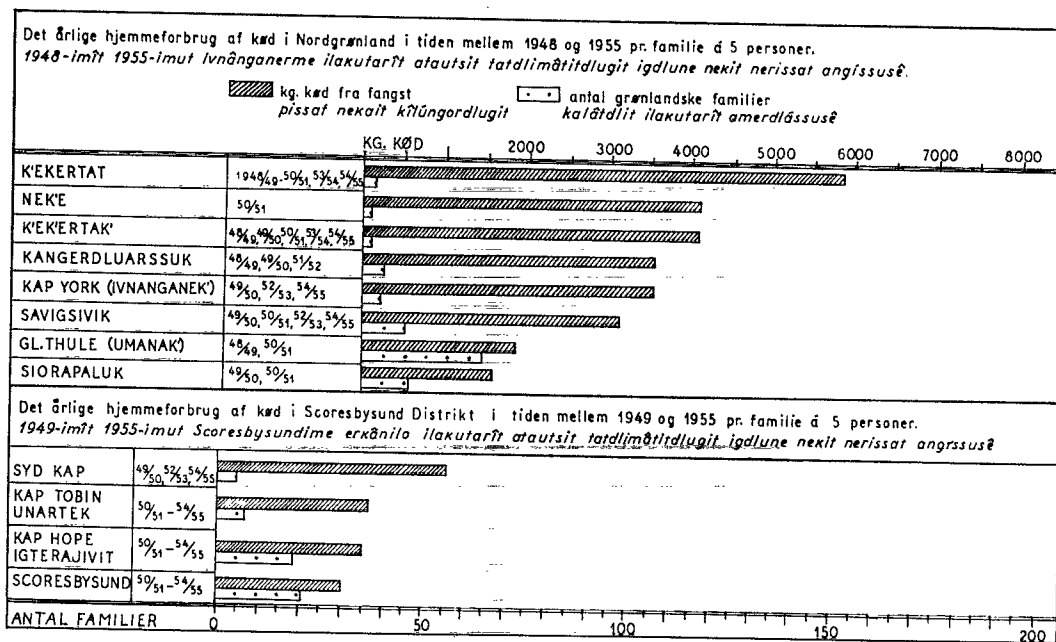

Fig. 6.

er - foruden selve byen - udstederne Kûngmiut og Kap Dan, og disse er, hvad sælfangstmulighed angår, overbefolkede). For Skjoldungedistriktets 5 bopladser er den opførte kødproduktion for lavt ansat, da listeføringen er svigtet ved visse sommerfangstpladser. Ringest i kødproduktion ses Umanak kommune at ligge.

Går man dernæst over til at sammenligne forholdene, ikke mellem bopladserne indbyrdes, men mellem udstedsdistrikterne indbyrdes (diagram 8), og man *ansætter kødets vægt i penge* (her er valgt prisen 2,50 kr. pr. kg, hvilket næppe er for meget sammenlignet med værdien af almindelige urtekramvarer i butikkerne af tilsvarende vægt og sundhedsværdi), ser man for de to distrikter (Umanak og Upernavik kommuner), hvor *fangst er hovederhvervet*, at i udstedsdistrikter, hvor der er en stor naturalindkomst i kød (se f. eks. Igdlorssuit og Nugaitsiak i Umanak kommune samt Tugssaq, Kuvdlorssuaq, Tasiussaq og Augpilagtoq i Upernavik kommune) er indkomsten ved salg til Handelen også stor.

Modsat forholder det sig i udstedsdistrikter, hvor naturalindkomsten i kød er ringe, idet indkomst ved salg til Handelen da også er ringe (således i Satut, Niakornat og Qaersut i Umanak kommune og Sdr. Upernavik og Prøven i Upernavik kommune).

I de førstnævnte distrikter er familiernes levevilkår altså bedre end i de sidste, både i kød og i penge.

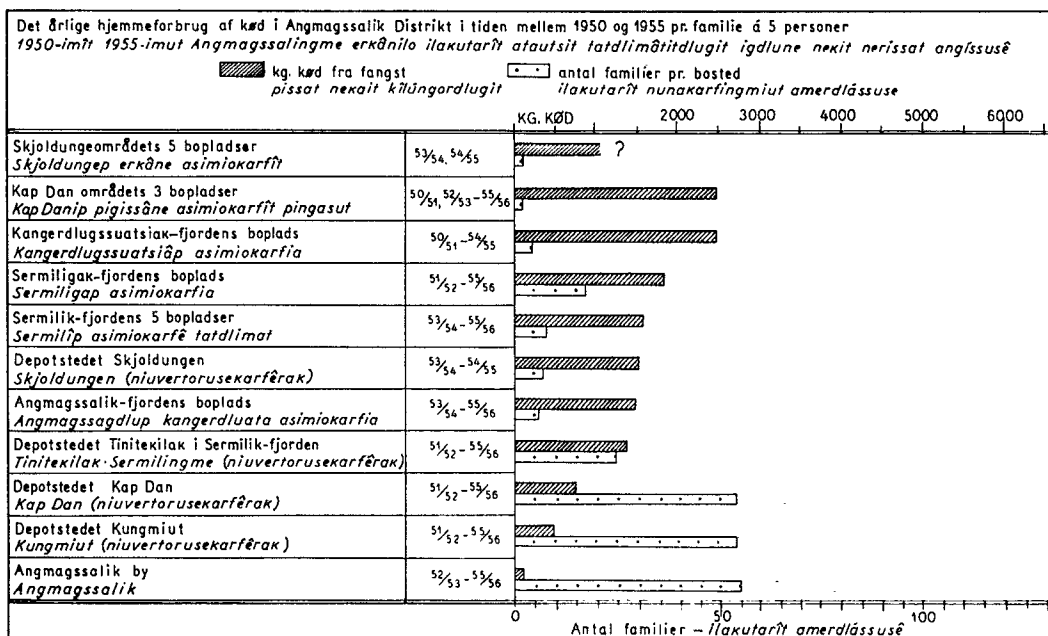

Fig. 7.

*Familiernes gennemsnitlige naturalproduktion
 omsat i penge og pengeindkomst ved salg af produkter til Handelen sammenlignet med køb af
 varer hos Handelen i årene 1945-54*

	Natural- produktion kr.	Salget til Handelen kr.	Købet i butikkerne kr.	Familiernes antal
Igdlorssuit	5.600	1.100	3.000	19
Nugaitsiaq	3.500	800	2.800	31
Ikerassaq	2.600	500	2.300	32
Uvkusigssat	2.300	600	2.800	17
Satut	1.700	600	2.400	42
Qaersut	1.700	300	3.200	38
Niaqornaq	1.600	500	3.400	20
Tugssaq	7.000	1.100	2.900	19
Kuvdlorssuaq	6.900	1.100	1.900	24
Tassiussaq	5.700	1.000	2.800	34
Augpilagtoq	4.500	1.000	3.100	19
Sdr. Upernavik	3.100	800	3.000	23
Prøven	2.500	600	3.100	38

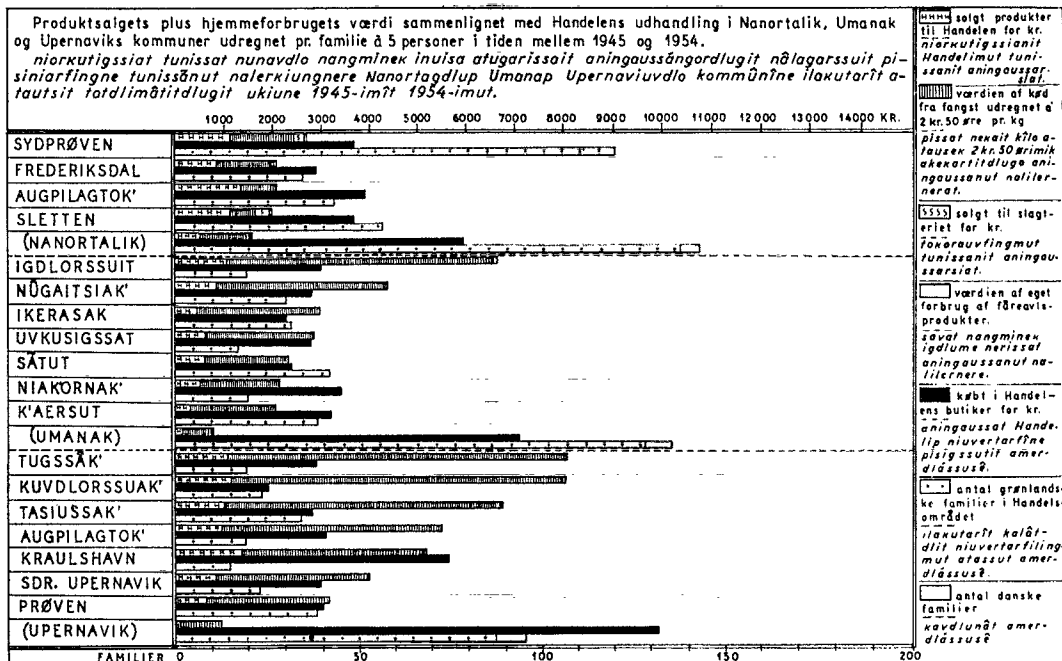

Fig. 8.

Ikke des mindre ses udhandlingen i butikkerne at være nærmest lige så store i de ringere som i de gode udstedsdistrikter, ja, måske endog en smule større i de ringere distrikter. Når dette relativt store indkøb i butikkerne kan lade sig gøre i de relativt ringere distrikter, må det bl. a. skyldes, at beboerne i sommerperioden søger ind til byen som daglejere for derved at samle lidt kontanter til vinteren og tillige for at sælge vinterens husflid, og iøvrigt i vintertiden i større omfang end ved de gode steder til tider må søge offentlig understøttelse.

Dette har det sin betydning at erindre, thi indhandlingen af fangernes vigtigste produkt - sælskindene - har Handelen en god fortjeneste på, der kommer konjunkturudligningsfonden tilgode, medens butikkernes udhandling bevirker en udgift for selve statskassen, idet staten af sociale forsørgsgrunde yder et tilskud, særlig på alle livsnødvendige varer i Grønland, ligesom i sin tid i Danmark, hvor der f. eks. gaves statstilskud på rugbrødssalget.

Dette synes at vise, at de distrikter, der har en relativ stor naturalindkomst og dermed en relativ stor pengeindkomst pr. familie, har sin økonomiske berettigelse set fra befolkningens side, selv om handelsstedets samlede eksport ikke er stor i absolutte tal.

Man må derfor ikke ensidig se på, hvor meget udstedsdistriktets eksport er i stand til at bidrage til konjunkturudligningsfonden, men nok så meget på, i hvor

høj grad stedet er selvforsynende, idet stedet da stiller forholdsvis beskedne krav til statens bidrag til at holde butikspriserne nede - thi det gælder om at bevare de handelsdistrikter, hvor familiernes levevilkår er gode, selvom handelsstedets eksport er mindre end andre handelssteder i kommunen. Nedlægges handelsstedet, vil befolkningen forlade deres gode område og slå sig ned og overbefolke andre fangstdistrikter, så fangsten dér går tilbage pr. familie.

Når Kraulshavn ikke er nævnt blandt de i tabellen nævnte handelssteder, skyldes det, at dettes handels- og fangstforhold er af en særlig beskaffenhed, idet stedet, foruden at være et fast bosted, tillige er en decideret sommerfangstplads, hvortil familierne kommer en kort tid af sommeren fra andre handelsdistrikter og sælger deres produkter og køber varer i butikken (et særligt stort indkøb foretages af folk fra Kuvdlorssuaqdistriktet, der kun har depot med begrænset varesortiment). Befolkningstallet i Kraulshavn er derved ringe under folketællingen ved kalenderårets udgang, og derfor viser årets tal for ind- og udhandling sig alt for stort udregnet pr. (fastboende) familie i diagrammet. Stedets fangstmuligheder, bortset fra den korte sommerfangstperiode, er nemlig ringe.

Der er derfor i det ovenstående set bort fra Kraulshavn. Endvidere er der set bort fra byerne, hvor som nævnt endnu mere afvigende forhold gør sig gældende.

I øverste afdeling af diagrammet er til sammenligning anført, hvorledes forholdene i denne henseende ligger i et distrikt (her Nanortalik kommune), hvor derimod *fiskeri er det fremherskende erhverv* og fangst det underordnede. Man ser her, at befolkningens indkøb i butikken ganske anderledes end i fangstdistrikterne overstiger befolkningens salg af produkter til Handelen. Når dette store butikskøb alligevel er muligt, skyldes det, at i fiskeridistrikter har befolkningen, foruden indtægten ved salg af fisken, en betydelig indtægt ved fiskeprodukternes behandling. Dette betyder et øget tilskud fra staten til dækning af tabet ved de af denne billiggjorte udhandlingsvarer. Denne billiggørelse af varerne er faktisk en indirekte prisforhøjelse på produktet og på arbejdslønnen, som staten udreder til gunst for fiskerne, de daglejede og de fastansatte, og er altså særlig mærkbar i fiskeridistriktet.

Kort sagt: For distrikter, hvor fangst er hovederhvervet, synes de i det foregående foretagne beregninger at tyde på, at en spredthed i befolkningen øger familiernes levestandard, og ved skindeksporten øges antagelig også Handelen indtægter, medens en koncentrering af fangere i de egentlige fangstdistrikter forringer disses fangstvilkår og påvirker familiernes kostvaner i uheldig retning og øger statens tilskud.

Derimod er enkeltpersoners udvandring fra fangstdistrikterne gavnlig, hvis det drejer sig om mænd, der af en eller anden grund ikke egner sig godt for fangererhvervet, samt om enlige kvinder og forældreløse børn. Sådanne iøvrigt arbejdsduelige mænd og kvinder kan tilmed ved udvandring til fiskeridistrikterne gøre god gavn dér, i stedet for at falde hjemstedets dygtige fangere til byrde. Sådant udvandring er da også sket i ret stort omfang og ofte med bedre resultat for den pågældende. Mange forældreløse er anbragt på børnehjem og børnesanatorier i de senere år og har ligeledes bevirket en aflastning for bopladsernes beboere.

De talmæssige opgørelser, der udarbejdes her, vil også udgøre en del af grundlaget i andre forestående arbejder, såsom i det nedsatte ernæringsråd, i udarbejdelsen af Grønlands nationalproduktion og nationalindkomst, i det humanistiske udvalg samt i sektionen for landsplanlægning.

Ser man altså på kødmængden i de beskrevne områder, finder man - når bortses fra byerne - at der pr. individ gennemsnitligt er langt mere kød pr. dag end i nogen familie i det øvrige Danmark, og alligevel ved man, at fangerbefolkningen visse steder lever under meget ringe kår. Dette gælder særlig Umanak distrikt, hvor der under de senere år ligefrem siges at spores en kendelig modfaldenhed.

Hvad kan da være grunden hertil. Jo, grunde er der, og disse er faktisk mange. De vil blive belyst i en senere artikel.